

РОЗДІЛ III. ОПТИМІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

УДК 37.091.313

А. В. Баєва

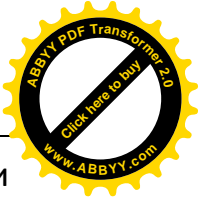
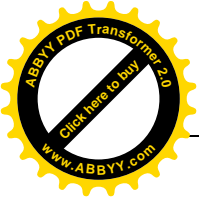
Сумський державний педагогічний університет
ім. А.С.Макаренка

МОТИВАЦІЙНА СФЕРА ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті обґрунтовується важливість створення оптимальних умов для розвитку особистості педагога, формування його професійно-значущих якостей, зокрема мотиваційної сфери його готовності до творчої розробки і упровадження педагогічних технологій.

Ключові слова: вчитель, проектна діяльність, педагогічна технологія, особистісно-орієнтований підхід, мотив, установка, потреби.

Постановка проблеми. Включення України в загальноосвітні процеси інтернаціоналізації, інтеграції в міжнародні спільноти й глобалізації зумовили корінну зміну освітньої стратегії і появу нової парадигми, орієнтованої на гуманістичні суб'єкт-суб'єктні відносини й продуктивну діяльність учасників учбового процесу. Необхідними параметрами розвитку особистості в сучасній дидактиці визнаються мислення, творчі здібності, особові якості. Найважливішими засобами розвитку виступають зміст і технології навчання. Відомо, що зміни в історико-культурному й соціально-економічному житті держави, поява нових цінностей в освіті, нові й стійкі запити суспільства на професійно підготовленого педагога – усе це ставить принципово нові завдання перед якісною реалізацією освітнього простору України. До кола пріоритетних цінностей сучасної освіти входить: здатність до активної і різнобічної професійної діяльності; свобода вибору шляхів професійного саморозвитку, самоосвіти й самореалізації; творча взаємодія з колегами й тими, хто навчається. Основними принципами, на яких ґрунтується освіта в умовах сучасного суспільства, за визначенням С. О. Сисоєвої, є такі: пріоритетність особистості людини та її розвитку; перехід від знанневої парадигми освіти до компетентнісної; інноваційні технології, спрямованість на забезпечення стійкого розвитку цивілізації; неперервність і фундаментальність освіти; інформатизація [5, 2].

Саме ці цінності стають основою для формування нової парадигми педагогіки – готовності вчителів до розробки і реалізації педагогічних технологій в учбовому процесі.

Сьогодні пріоритетними є нормативні передумови для підготовки робітників освіти до розробки й реалізації педагогічних технологій. Це вимагає переосмислення традиційних підходів, що склалися, до змісту й технологій підвищення кваліфікації педагогів у напрямку їх розвитку. У змісті кваліфікаційного стандарту працівників установ освіти, як вимога, висувається «володіння й застосування педагогом в практичній діяльності технологій розвитку особи», а для вищої кваліфікаційної категорії – «самостійна розробка, апробація і застосування педагогічних технологій» [1, 9–10].

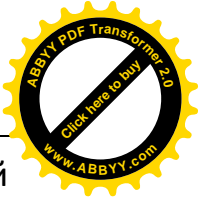
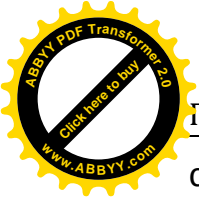
Актуальність формування готовності вчителя до впровадження педагогічної технології в учбовому процесі стає очевидною також і після аналізу вже накопиченого педагогами досвіду проектувальної діяльності як самостійної педагогічної ініціативи і, паралельно, аналізу діяльності системи підвищення рівня кваліфікації, між якими продовжують існувати відмінності між вимогами кваліфікаційного стандарту й існуючою педагогічною практикою.

Аналіз актуальних досліджень. В основі проблем педагогічної освіти лежить недооцінка значущості формування готовності вчителя до реалізації інноваційних ідей і підходів. Тому стає важливим створення оптимальних умов для розвитку особистості педагога, формування його професійно-значущих якостей, зокрема готовності до творчої розробки педагогічних технологій (ПТ). Метод проектів в Україні успішно досліджують і застосовують: Л. Варзацька, О. Войтенко, Л. Головка, І. Зозюк, П. Кендзьор, Л. Кратасюк, О. Онопрієнко, Н. Подранецька, Г. Токмань.

Дослідження проблеми формування готовності вчителя до проектування і її реалізації як педагогічної технології особливо активізувалося останніми роками. Про це свідчать праці Л. А. Байкова і В. П. Беспалько, Л. К. Гребенкіна, Н. П. Капустіна, Л. М. Кустова, З. С. Левчук, Т. О. Назарової, С. Г. Смірнова, Т. Н. Стрелкової, Л. Л. Шевченко.

Мета статті – визначити педагогічні умови формування готовності вчителя до використання проектної технології в учбовому процесі.

Виклад основного матеріалу. Педагогічний процес як особливе

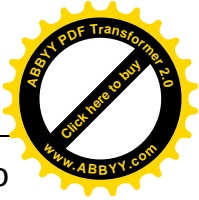
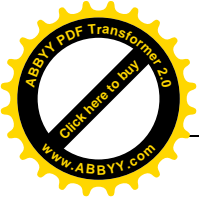

соціальне явище знаходить свою життєздатність у результаті розвитку й становлення системи діяльності, в якій реалізуються потенційні можливості людини, відбувається їх удосконалення. Саме діяльність опосередковує відносини особистості й середовища, конструюючи соціальну ситуацію розвитку. Саме в діяльності реалізується потреба бути особою. Основна цінність методу проектів як педагогічної технології особистісно-орієнтованої освіти полягає в тому, що він орієнтує учня не на просте вивчення теми, а на індивідуальне виконання пізнавальної, дослідницької, конструкторської роботи в процесі реалізації проекту на вибрану ним тему. Його завдання – вирішити наукову, технічну чи іншу проблему або завдання.

Проектна діяльність як особистісно-орієнтована педагогічна технологія також сприяє розвитку різних видів пам'яті, особливо смислової, логічної. Оскільки метод проектів є особистісно-орієнтованою педагогічною технологією, то в середньому шкільному віці визначається основними лініями педагогічного розвитку, головними з яких є новоутворення й провідна діяльність.

Професійна готовність вчителя як цілісна та інтеграційна якість особистості співвідноситься з гносеологічним, аксиологічним, творчим, комунікативним потенціалами. Зважаючи на викладене вище, зазначимо, що готовність вчителя до проектування й реалізації педагогічної технології в учбовому процесі реалізується на рівні психологічної, науково-педагогічної і практичної готовності. На ці чинники указує Г. В. Лаврентьев «...розуміння, рефлексія та особистісна підготовленість – ось обов'язкові умови для опанування будь-якої педагогічної технології» [3, 36].

Психологічна готовність виявляється в професійно-педагогічній спрямованості особистості вчителя. Як відомо, спрямованість передбачає як компоненти: бажання, інтереси, мотиви, установки, потреби, переконання, ідеали, ціннісні орієнтації і, нарешті, світогляд, які є її мотиваційним ядром, системою мотивів особистості. Стосовно досліджуваної нами проблеми, складовим елементом спрямованості є усвідомлена потреба педагога в інноваційній педагогічній діяльності, коли особистість переконана в необхідності проектування, розробці й застосуванні педагогічної технології, внутрішньо орієнтована на цей процес. Результатом психологічної готовності є, на наш погляд, наявність відповідної професійної установки.

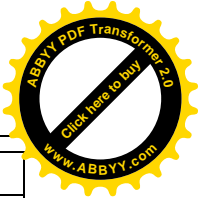
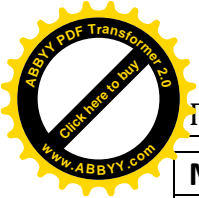

Науково-педагогічна (теоретична) готовність не зводиться тільки до наявності якої-небудь суми знань, а припускає діяльність, що ґрунтується на розвиненому педагогічному й технологічному мисленні. Крім знань і їх особового сенсу критеріальними показниками науково-педагогічної готовності до проектування й реалізації педагогічної технології є аналітичні, прогностичні й проектні уміння.

Практична готовність, що складається з мотиваційного, когнітивного й операційного компонентів, виявляється через зовнішні спостережувані педагогічні, організаторські, комунікативні уміння. Показником їх розвитку є ступінь сформованості відповідно мобілізаційних, інформаційних, розвиваючих умінь, а також перцептивних, комунікативних умінь і педагогічної техніки.

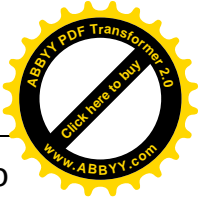
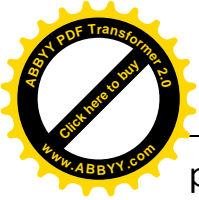
Дослідження процесу підготовки вчителя до проектування й реалізації цієї педагогічної технології в учбовому процесі вимагає розкриття суті й специфіки педагогічних процесів, що вивчаються, і умов, що впливають на їх протікання. Першим чинником у цьому напрямі є створення умов для формування психологічної готовності педагога, тобто наявність необхідних мотивів, потреб і установок.

Поняття «мотив» є найбільш складним і неоднозначним. Це обумовлено тим, що саме мотив зв'язує між собою індивідуальні якості особистості, яка є включеною в діяльність, і саму діяльність. Через мотив відбувається реалізація певних особливостей діяльності. Аналіз праць провідних вітчизняних і зарубіжних психологів дозволяє розглядати мотив в декількох аспектах, позиціях. По-перше, мотив трактується як внутрішня спонука; по-друге, як зовнішні й внутрішні умови; по-третє, як предмет діяльності; і, нарешті, по-четверте, як причина вибору дій. Усі ці чотири моменти породжують активність особи та визначають характер діяльності. Природно, що професійна діяльність педагога по створенню й упровадженню освітніх технологій теж має цілі й мотиви, які частково відображені у таблиці:

Мотиваційна сфера готовності	Операційна сфера готовності
<ul style="list-style-type: none">– професійні цінності, ідеали;– розуміння значущості професії;– професійний світогляд;– володіння етичними нормами в професії;– професійне покликання, професійні наміри;– професійні мотиви (не тільки зовнішні – інтерес до заробітку, але і внутрішні – прагнення до самореалізації), наявність мотивів, що реально діють;– професійні цілі;– професійна інтернальність як пошук в собі самому причин успіху-неуспіху;– професійні сенси, що визначають професійну стійкість;– позитивна динаміка мотиваційної сфери (поява нових мотивів, цілей, зміна їх ієрархії, інтеграція довготривалих мотивів і цілей в цілісне самопрогнозування), побудова власного сценарію професійного життя;– готовність до гнучкої переорієнтації в рамках професії, поза нею.	<ul style="list-style-type: none">– професійні і психологічні знання про педагогічний процес;– професійні самосвідомість, образ професіонала;– професійні і психологічні дії, способи, прийоми, уміння, навички, техніка, технології;– професійна, навченість, умілість;– професійні здібності (загальні і спеціальні), профпридатність;– професійне мислення;– результативність, ефективність праці;– психологічна ціна результатів праці;– працездатність;– досягнення статусу в професії, категорії, розряди;– прийоми професійного зростання, наявність позитивної динаміки цього процесу;– досягнення успіху у результатах різного роду трудової діяльності;– індивідуальний стиль професійної діяльності, спілкування у рамках професії;– володіння декількома видами професії, вільний, легкий перехід від одних до інших;– самокомпенсація суб'єктів праці одних недостатньо розвинених або деформованих здібностей, якостей іншими;– способи професійної діяльності в змінних або екстремальних ситуаціях;– нові способи професійної діяльності (творчість та інновації в професійній праці).

Між метою і мотивом існує взаємозв'язок. Визначити мету можна тільки через мотив, виходячи з нього, оскільки людина визначає ціль своїх дій, керуючись своїми внутрішніми спонуканими, тобто мотивами. Разом з тим, мотиви діяльності формуються з урахуванням можливого результату діяльності й на основі результатів попередньої діяльності. Іншими словами, мотив формується через зіставлення з метою. Межі мотиву визначають, з одного боку, потребу, а з іншого – спонуку до досягнення

реальної мети. Між ними розташовуються психологічні утворення, що забезпечують свідомий вибір людиною предмету і, способу задоволення потреби. Ці психологічні утворення ми приймаємо за мотиваційні детермінатори, а процес утворення мотиву – за мотивацію. Звідси мотив – продукт мотивації, тобто психічної діяльності, кінцевою метою якого є формування підстави активності людини і спонуки до досягнення обраної мети». Мотивація грає визначальну роль у формуванні спрямованості особистості педагога. У професійній діяльності вчителя необхідно враховувати такі ознаки мотивації: вибір педагогом головного мотиву, який визначає його діяльність; вибір з усіх можливих дій тієї, яка найбільшою мірою задовольняє людину; вибір предмету діяльності; усвідомлення її мети діяльності; визначення спрямованості дій (по Леонтьєву, Хекхаузену).

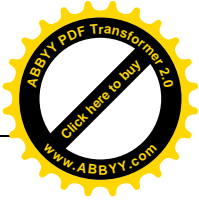
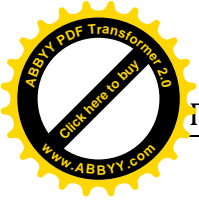
Установка особи – це позиція, зайнята нею, яка полягає в певному відношенні до поставлених цілей і виражається у виборчій мобілізації, готовності до діяльності особистості в цілому. Установка виступає як зв'язуюча ланка в сукупності якостей особи, зміна якої означає перетворення мотивації особи. Незалежно від руху в будь-якому напрямку, установка включає спрямованість, цілий спектр компонентів, починаючи з елементарних потреб і ваблень, і закінчуючи світоглядом. «Підготовка вчителя до роботи за методом проектів необхідна, оскільки проектний підхід докорінно змінює функції педагога в освітньому процесі. Кардинально змінюється також система стосунків вчитель-учень, збагачується палітра рольової поведінки» [4, 20].

Аналіз діагностики оцінки себе як проектувальника педагогічної технології показує, що вчитель найчастіше зустрічається з такими труднощами, як:

- невміння планувати й прогнозувати учбовий процес;
- нездатність зацікавити учнів своїм предметом;
- недолік знань в організації виховної роботи з учнями;
- труднощі в розвитку творчих якостей учня;
- нереалізовані можливості професійного зростання;
- відсутність умов для впровадження власних педагогічних ідей.

У процесі опитування вчителів шкіл нами були виявлені такі домінуючі ціннісні орієнтації:

- спрямованість на творчий характер педагогічної праці;

- викладання свого предмету;
- прагнення до професійного саморозвитку й самовдосконалення;
- уміння продуктивно спілкуватися стосовно проблематики в напрямку професійної діяльності, установлювати ділові контакти в колі своїх колег-однодумців;
- прагнення до дослідницької роботи з вибраної самостійної (автономної) проблеми.

Висновки. Готовність до проектування педагогічної технології визначається системою тих вимог, які висуває до особистості дана діяльність, тому основою виділення компонентів готовності вчителя до методу проектування повинні стати характеристики саме цієї педагогічної технології. Здатність реалізувати цей напрям говорить про цілісну якість особистості, що у своїй сукупності представляє єдність знань, умінь, здібностей, навичок творчого використання інноваційних технологій у професійній діяльності. Це знаходить своє відображення в інтелектуальній, мотиваційній та предметно-практичній сферах.

Сьогодні здатність і уміння вчителя реалізувати проектну педагогічну технологію – це перебудова системи професійних мотивів, установок, що вже склалися, підвищення рівня професійної компетентності, формування творчого підходу до професії і досягнення наміченої професійної мети.

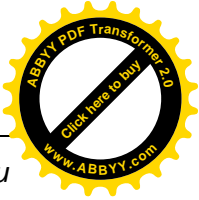
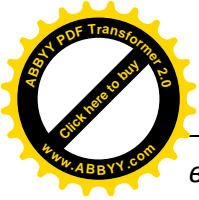
ЛІТЕРАТУРА

1. Вазина К. Я. Технологическая организация образовательного пространства : концепция и опыт / К. Я. Вазина. – Н. Новгород, 1996. – 168 с.
2. Гуменникова Т. Р. Проектна діяльність студента магістріуму, як ресурс підготовки його до особистісно орієнтованого виховання. – Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць / Ун-т менеджм. освіти АПН України, Вип. 10, 2008. – 295 с.
3. Лаврентьев Г. В. Методика оценки педагогической деятельности преподавателя высшей школы в процессе внедрения новых технологий обучения / Г. В. Лавренсьева. – Барнаул : Изд-во АГУ, 2000. – 36 с.
4. Ницета В. А. Технологія життєтворчих проектів на уроках української мови та літератури : навч. посіб. / В. А. Ницета. – Х. : Основа, 2009. – 153 с.
5. Сисоева С. О. Принципи розвитку неперервної освіти в умовах полікультурного глобалізованого світу / С. О. Сисоева // Шлях освіти. – 2009. – № 2. – С. 2–6.

РЕЗЮМЕ

А. В. Баева. Мотивационная сфера готовности учителя к использованию проектной технологии в учебном процессе.

В статье обосновывается важность создания оптимальных условий для развития личности педагога, формирования его профессионально значимых качеств,

в частности мотивационной сферы его готовности к творческой разработке и внедрению педагогических технологий.

Ключевые слова: *учитель, проектная деятельность, педагогическая технология, личностно-ориентированный подход, мотив, установка, потребности.*

SUMMARY

A. Baeva. The motivational sphere of the teacher to the project technology use in the study process.

One of the factors, as the foundation of teacher educational problems, is the underestimation of the importance formation of teacher's readiness to implement innovative ideas and approaches. That is why, the creation of optimal conditions for the development of the teacher's personality, the formation of its professional qualities, the motivational sphere of its willingness for the creative development and implementation of educational technologies becomes important.

Key words: *teacher, project activity, pedagogical technology, individual approach, motive, aim, needs.*

УДК 37.036:374

А. Е. Бойко

Інститут проблем виховання НАПН України

МОДЕРНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

У статті проаналізовано особливості навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах у контексті реалізації компетентнісного підходу, які сприятимуть розвитку компетентностей особистості, а саме пізнавальної, практичної, творчої та соціальної.

Ключові слова: *компетентність, компетентнісний підхід, навчально-виховний процес, позашкільні навчальні заклади.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світового співтовариства реальні прояви глобалізаційних процесів у багатьох сферах життєдіяльності людини є не тільки предметом наукових дискусій і практичних досліджень, а й необхідним контекстом вивчення актуальних проблем людства. Експерти у галузі глобалістики зазначають, що кожна держава є своєрідною траєкторією становлення та розвитку, яка вже не може бути ізольована від світу, оскільки вона постійно перетинається з іншими і потребує також супровідного осмислення та відповідних дій [3]. Саме тому українське суспільство намагається не триматися осторонь цих змін, які вимагають поділяти загальні ключові проблеми європейських держав.

Якщо раніше традиційними сферами впливу глобалізації вважалися геополітика і світова економіка, то протягом останнього десятиріччя